

flauta', el tipus tan tradicional entre bascos, provinent de FISTULARIUS (que també consta en les glosses), però d'altra banda el bisc. i guip. *txistu*, lab. i bnav. *xixtu*, són «silbido, silbato» (= *FISTULU). Aquest FISTULARE es canvià, doncs, en *†SISTULARE* des del llatí vulgar en la major part de la Romània: contribuint al canvi, alhora, la contaminació del sinònim parcial SIBILARE —cf. la z- de l'it. *zuffolare* i la ç- del cast. *chiflar*, variants de SIBILARE—, i al mateix temps l'assimilació a la -s- següent; canvi encara ajudat, segurament, per factors onomatopeics (555-).

N'hi ha tota mena de contraproves. En basc, en el dialecte de la Sule és *büxtü* (< *bixtü* < *†istu*, com indicà Mitxelena, BSVAP XI) «coup de sifflet», que formant la continuació immediata del bnav. *xixtu*, demostra també en basc l'alternança *†s-/f-*. El savoià *thiklá/tsi-* comprova la forma africada de la nova inicial, tal com la postula el cast. i val. *chillar*, i tal com *chiflar/zuffolare*.

Altres comprovacions, lexicals. Sembla haver-hi algun cas de *sistolat* en el sentit *musical* en oc. ant. («jouer de la citole, du sistre», Rayn. VI, 10; WKeller, *Fadet Joglar*, RFGn. XXII, 163). Però, en un altre sentit, tenim un cas de la inicial *ts-* amb el sign. de la FISTULA patològica: gall. ourensà *chirla* «llaga que se forma en el pie o pierna, y refleja el dolor en la ingle» (Cuad. d. Est. Gall. III, 427) < FISTULA. El canvi de *fi-* en *si-*, davant la -s-, sembla haver-se repetit, esporàdicament, en un mot de forma igual: car *sisclum* figura en el ms.K, un dels més antics de les *Etymologiae* de Isidor de Sevilla (xx, xiv, 13), encara que aquí es tracta de *fisculum* 'cistell'.

En fi, l'alteració de la *fi-*, amb pas a una articulació sibilant, també sembla estar representada en les formes que ha revestit FISTULARE en dialectes d'Itàlia: Jud, en efecte, suggerint ja l'etim. del mot cat. i oc.,⁵ crida l'atenció sobre les següents: napol. *scischiatore* «soffiatore di foco colla bocca», napol. *siscare* «soffiarsi il naso»; i logud. *ischisciare* id. (metà. de **iscicchiare*): que, amb gran versemblança, es poden mirar com a germans de l'it. *fischiare* 'xiular'. A Sicília, el mot it. reprèn la forma etimològica *FISCLARE, si bé amb la -l- no tornada i sinó canviada en -r-: *friscari* 'xiular': «cci frisca pi farlu arrisbigliari» en la Comèdia siciliana de Pirandello (*Liola* II, ed. 1958, p. 706), que ell mateix ens explica, en donar-ne versió italiana, per «*zufola* per svegliarlo».

El ll. FISTULA com a nom d'una mena de canya ha donat, amb evolució fonètica semblant (i un poc d'influència de *xiular*): *canya xiula* (a la Vall de Lavansa una *çiula* 1959).

En el que hem anat exposant hi ha mil indicis que a la creació de les diverses variants del mot, va contribuir la influència o contaminació de mots semblants, en part onomatopeics. No els exhaureirem però afegim-n'hi alguns: *kil-* per a veu aguda d'ocell (cf. el gallport. *chilar*): «uno pichoto vouès, malino, / coume un guilet de cardelino», *Mireio* (IV, 42.2).

Són tota una colla les paraules expressant rigor atmosfèric, formades amb l'element *is* entremig de con-

sonants diverses: ja n'hem citat a BRISA (i fr. *bise*); arag. *bisca* «viento no muy fuerte, pero frío y penetrante» (Peralta); ross. *bispa* 'aire fred, viu' (Grand, *Misc. Fabra*, 183); pall. *gisca* («aire molt fred» a Sort, BDC II, 82): «s'adonà que --- el cap d'una broma configurant-se --- tot seguit arribà una *gisca* que tallava: aquest aire és molt capaç de formar un 'follet' i fè'm prou de mal a jo i al ramat», JnLluís Pall. (*Pastors i Estrelles*, p. 54).

Justament és d'aquesta formació onomatopeica que degué partir el canvi de *xisclar* en el *gisclar* o *gisclat* mall. i segarrenc; i molt estès per terra d'Oc: «*giscler* m.: pluie, neige ou grésil, poussé, fouetté par le vent ---» (amb derivats) en el Roergue (Vayssier); a la vall d'Aran conviuen les formes *žiska* i *čiska* 'vent molt fred', en localitats diferents. D'aquí *gisclado* en el mapa «averse» de l'ALF 1447: *ūno žisklādo (dzisklāda)* en els punts 830 i 813 (entre Lozère i Haute-Loire). I ja en aquest sentit s'expressà Jud (VRom. II, 242). Però això no fou tot en la naixença de les variants en *g-*: com ho mostra el sentit 'excitar' de maestr. *engiscar*, hi actua també el radical expressiu del cast. GUIZQUE i *enguizgar* 'incitar', també *enguisca* a Val. (DCEC II, 848b24), cosa que explica especialment la *g-* oclusiva del men. *guiscar*.

En fi compremem que ha hagut d'haver-hi contacte amb el mot que designa el llisquet, o el forrellat, d'una porta, en llengua d'oc, que allà té formes com *flisquet*, i va acompanyat de formes verbals, però si aquestes formes estan a frec de les de l'it. *fischiare* (dial. *fliscare*, *friscare*), també la forma de l'objecte és comparable a la forma tubular de la canya, *fistula* i *flauta*; al mateix temps, les característiques onomatopeïques de *flis-* o *flisk-* són ben perceptibles; per bé que no ens sigui conegut en català un *fliscar* que allega Spitzer (ZRPb. XLIII, 598) com expressió onomatopeica de la idea de 'pegar un cop ràpid'.

Però sí que ho és en parlars d'Oc; i en cat. mateix hi ha «*flissada*: flogada» ross. i *flissar* («un canyer que el ventijol *flissa*»), citats en Pau Berga per *AlcM*; i *fet flist* 'caure mort', *Dag*, en una codolada d'En Serrallonga, a. 1634; de tota manera, allò és ben conegut a l'altre vessant dels Pirineus: gc. *fliscà* «claquer», «cingler d'un coup de houssine» (Palay); i en francès se'n serví Du Bartas, el poeta gasconitzant de mj. segle XVI: «O seigneur —dit David— --- / le chanvre jette-mort se desbande, en *flisquant*: / soudain, d'un coup mortel, le caillou va marquant / le Phillistin a front ---» (*Les Trophées*, ed. Holmes III, 344, v. 313). I, en variants formals diverses: tol. *fisquà* «claquer» (Doujat), i alhora: *flasc*, *flésc*, *flisc* «expression du bruit d'un fouet, qu'on fait claquer»: «*flasc!*, le cop toumbèt sul mul», «*flésc!*: le touquèt», «*flan!*: cela le toucha» (Doujat i Visner); i d'aquí es deriva un substantiu, igual, per la forma, al nom del llisquet: *flisquet* «le bout de ficelle qui fait claquer le fouet» (Visner), «petite houssine pour les bêtes» (Palay).

Hi ha, però, encara tota mena de variants, unes més onomatopeïques, altres amb etimologia llatina més o menys pura: entre aquelles posa Spitzer bc. *kliska*